„Könnyű szívvel"

Kormos István kiadatlan levelei

Levél Csorba Győzőhöz

Kedves Barátom!

Elküldök néhány újabb verset. Megköszönöm, ha őszinte véleményt mond róluk és rólam. Itt, a pesti szerkesztőségekben olyan kritikus urficskák képviselik az állítólagos irodalmat, akik egyáltalán semmit, vagy csak igen keveset értenek az irodalomhoz. És itélnek elevenek-holtak fölött – egy-két kivétellel.

A fiatal költő elámul ennyi kontárság láttán és elhagyja magát, ha a részvétlenséget érzi. Én huszéves vagyok, mint már egyszer irtam. Az a célom, hogy az ellangyosodó népi költészetet, ha lesz hozzá kevéske erőm, megrázzam egy kicsit. Nem mérem magosra magam, tán nagyot tévedek. Társadalmi helyezésem súlyosan magasztos. Nyolc elemimmel családunk felső-iskolázottsági fokát értem el, kár, hogy mondom, nem előnyömre, csak kommentárnak emlitem. Nem kérek hát hamis biztató szót, csak pőre igazságot.

Ön még a télen elfogadott három versem. Egyet se láttam, lehet, hogy elkallódtak. Ezért küldök az uj termésből, tán akad köztük egy-két közölhető. Pestszenterzsébeti lakásunk megsemmisült, őszinte válaszát a használhatatlan kéziratokkal a lenti cimre várom.

Panaszkodásomért ne haragudjék,
igaz szeretettel köszöntöm: (Kormos István)

bp. 1944. IX. 15.
IX. Sobieski János u. 40. III. 8.

(*Petőfi irodalmi Múzeum Kézirattára, Csorba Győző hagyatéka)*

Két levél Rab Zsuzsához

Paris, le 1 janv. 1965

Kedves Zsuzsa,

este akartam telefonálni éjfélkor, de a posta szerint 2-3 órát kellett volna várni, s nem tudtam, otthon van-e, vagy alszik-e már akkor.
Remélem, megkapta legalább a levelemet karácsony előtt.
Így most utólag kívánok boldog új évet, jó munkákat és jó nyugalmat.
Mi lett a kötete címe? Sófényű csillagok? Ez jó talán.

Mit csinál most? A második kötetet? Cvetajeva nem jelent még meg? (Az irodalmi újságban írt valaki egy cikket, a Nagyvilágról, s benne Voznyeszenszkijről. Elküldöm itt.)

Jó az új hotelem. Petróleumkályhával fűtök, jó hangulata van, világít is az ablakán át, nézem este sokáig a sötétben.

Pierre Emmanuelnél szilvesztereztem, éjjel az utcán fantasztikus káosz, a járdán is életveszély, úgy vágtattak a kocsik. De hazaértem valahogyan. (Tavaly nem voltam Parisban ilyenkor, nem láttam ezt a féktelen jókedvet; egészen más a Saint Michel, mint a Körút.)

Tarbay Edétől (Televízió) kaptam újévi jókívánságokat és fotókat a Vackorról. Azt írja, hogy a Magyar Nemzetben volt róla kritika, nem látta? Nem érkezik még rá a pénz? Ha igen mennyi? Magának is, Bandinak is tartozom, talán tudok rendezni belőle. Megjelent az Új Szerelmes Kalendárium? Mi híreket tud?

Mészöly Miklós írja, hogy jó és rossz híreket kap rólam. Nincs valóban sok jó, de rossz se; ugyan milyen csatornán érkezik hír rólam?

Nagyon szép a Távolodó arc. De: nem kellene elhagyni az utolsó sort? Írja meg ezt sürgősen. És: kellene az Iszalag: hoznám: Iszalag, Varjak, Távolodó arc. Három verset az antológiában. Vagy van új? Én még nem írtam verset, sokat olvasok a Seuil-nek és a Gallimarde-nak. Simon mért nem hozza az ígérteket? A Távolodó arc megjelent?

Mi van magával? Hogy mennek a dolgai: Nem beteg? A fűtést hogyan intézi? Van pénze? Ha kaptam a TV-től, először vegye vissza a magáét.

Sok szeretettel

Pista

P.S. Palitól megkapta a lemezt?

Folytatom még, úgyis ez az első levél ebben az évben.

Alig van hírem otthonról, közelről szinte semmi. Bandinak az utolsó kedves levelére 2 hónapig nem válaszoltam, aztán ő se írt, pedig pontos képet tőle lehet kapni, fontos és nem fotos dolgokról egyaránt. Itt elég elszigetelten élek most, 2 hete szünetel az Alliance is (decemberben igen jól sikerült a vizsgám), itthon vagy egy közeli cafében dolgozom, ahol főleg négerek a törzsvendégek, többel jól összebarátkoztam. A kabátom miatt canadiennek néznek. Karácsony este volt hó, de tegnap csak eső, mert igen megenyhült az idő.

Annával beszéltem az előbb, Pali csak tegnap ment haza; akkor még nem kapta meg a lemezt. Írta Anna, hogy igen szép kesztyűt kapott magától. Zsuzsa, nagyon köszönöm. Tudja, Anna változatlanul rajong Magáért. (Azt írta legutóbb: „Te kiismerhetetlen talány vagy, még *én* se ismerlek. Nagy utat tettél meg Lébénytől Párizsig /az Irodalmi Lexikonból/, én meg már 14 éves vagyok, és csak Pesten voltam még.")

Általában minden reggel rosszkedvűen és nyugtalanul ébredek, azt hiszem az első sikerült versig így lesz, remélem nem sokáig.

József Attilát olvasok újra, sokat. Max Jacob 4 versét lefordítottam, szórakozásomra.

Terrasz-ügy? Tudja, hogy én adtam Bogschnak 100 forintot, kár, hogy Maga is. Nem nyilatkozott a nő? Ha nem, az jó jel, mert az ajánlott levélben, amit eljövetelem előtt adtunk fel, elhárítottam rólunk a felelősséget. Kovácsék nem pimaszkodnak?

Tudok szerezni egy Amerikában kiadott Mandelstam kötetet (oroszul), kell?

Hogy áll a Jeszenyin-kötet?

Mikor jelenik meg a Magáé? Nincs róla egy fölösleges tartalomjegyzéke? Visszaküldöm.

Mi van Sztojánnal?

Cipiékkel? Kibékült Györgyivel?

Keserű Ilona öccse levált rólam (én választottam le szegényt, túlságosan rám bízta magát, nem volt már hozzá idegem.)

A falon, az asztalom előtt a J. A. vers, az asztalon mindig nyitva az írógép, csak verset nem tettem még bele. Most egy cafébán írok, a pincér vendége vagyok. Bonne annéet kívánt. Ez Pesten elképzelhetetlen, most még vissza se hívhatom, Zsuzsa, minden jót, vigyázzon magára.

Kedves Zsuzsa,

Paris, 1965 ápr. 3.

Három napig Reimsben voltam, többek közt Bandi levele várt. Olyanok az ő levelei mindig, mint az élesen előhívott fényképek, azaz pontosak, készakarva ugyan, azt is mutatják amit nem szívesen lát az ember. De tőle az is jólesik. Nem fekete-fehéret lát csak, és baráti őszintesége, sőt közös sorsvállalása átsugárzik minden szaván. 13 évvel ezelőtt, mikor a Báthory utcából elköltöztem, úgy tudom, többé ő se ment oda, persze Magához sokkal több köti őt. Hogy a Maga élete jóra fordult most, ez Bandi kívánságának is diadala, ha nincs is része benne. De a véletlen jó irányba is terel. Persze továbbra is aggaszt engem a *harmadik* primitív indulata, túlságosan érti, hogyan kell Imrét összetörni: a fiaival, akiktől régebben is a legaljasabb eszközökkel fosztotta meg. És: tudja távollétében is percenkint megalázni. Nagyok a gyerekek, és érzékenyen szeretik az apjukat, de könnyű a hatáskeltő anyai könnyekkel ellene hangolni. Mert ebben fáradhatatlan lesz. Maga is vigyázzon, kérem, mert ha megtudja, marni fog, mivel valószínűleg érzi, hogy utolsó útja volt ez tőle Imrének.

Nekem nagy megnyugvás, hogy így van. Remélem nem tart ízléstelennek, mintha végrendelkezni akarnék ebben a fordulatban. Remélem azt is, nem jóságoskodó gesztusoknak hiszi ezt az örömet. Imre mindenképpen a legkülönb ember, ha végiggondolok mindenkit, akit valaha ismertem. A tehetsége külön van ebben a véleményben, de régen tudja ezt is, hogyan beszéltünk róla, ha szóbajött. (Mellékelten költöm a M.M.-nek ősszel írt pár soromat – nem jelent meg, de csak hülyeség miatt.) És úgy látszott, ő is föladta már, hogy élhet valaha még embermódra. Az istenért, ne higyje, hogy előretolakszom igenelni; egészen más ez, amit érzek. Nehéz kifejeznem magam most.

Egyébként Reimsben majdnem tragikus fordulatot vett a kirándulásom. A.A. grenoblei fiatal költőnővel voltam. A város előtt oldalról belénk szaladt egy részeg amerikai kocsija, Andrée a lábát törte, én is összezúztam jól a pofámat. A kocsinak vége. De a legnagyobb baj megmagyarázhatatlan: mindenki tudta nélkül voltunk el Párizsból, férje se tudta. Azt hitte, Párizsban intézi dolgait. Teljesen ártatlanok vagyunk, de minden ellenünk szól. Orvos a férj, és ismer, és tudom, hogy féltékeny rám. Indulásunk előtt felhívta, hogy még maradni kell – a reimsi kórházból kapta az új telefont. A. igen szép. Ez mások szemében is pletykalehetőség (Gara – sajnos – tud a karambolról), fordított is tőlem, s ha nem is olyan belterjes pletykafészek Párizs, mint Pest, nehezen menthető a látszat. Mert csak látszat az egész szituáció – a hirtelen jó időt akartuk kihasználni, az utcán szedett fel, véletlenül, egy szál ingben ültem be. A homlokom lenyúzva, de belül semmi baj, bár sok vért is nyeltem, az orromból kifelé és befelé dőlt a vér. Ma érkezik Cécile húga, Éva, hazudnom kell, de mit? De főleg Andrée helyzete rettenetes, túl a lábtörésen. Csupa vér volt az arca, de tőlem, mert a hülye mentőorvos (a férj barátja egyébként) szerint – akik egy perc alatt ott voltak – engem csókolgatott. Mivel az eszméletem vesztettem. Ezt elpofázta a férjnek.

De ne ijedjen meg, nem a túlvilágról írok. Egy hajszálon múlt. Az amerikai láb és kartöréssel, agyrázkódással menekült, a mellette ülő nőnek semmi baja nem lett. Az amerikai fizet, ez a helyszínen eldőlt. Azt mondta a reimsi rendőrfiú, hogy nekem is sokat fizet érte, de enné a fene a pénzt!

Ne szóljon a karambolról senkinek, én talán Bandinak megírom, de nem akarom, hogy Annuska fülébe jusson. A tárgyalás róla valamikor Reimsben lesz, Cécilenek majd meg kell mondanom, mert nyáron lesz.

Rónay Gyurival találkozott-e? Jók-e a könyvek? A lemezt Annától megkapta? Szép zene, én nagyon szeretem. Ha nem látta filmet, és még játsszák, nézze meg feltétlenül.

Antológia-ügyben sokat vitatkoztam és még vitatkozom a Műhelyesekkel. Képzelje: Berdát nem tartják költőnek. Rákost alig. N.N.Á. szerepeltetését eltúlzottnak tartják. Pedig szerintem Pilinszky formátumú költő, különösen kötete óta, két vers van csak tőle a kötetből. A többi újabb. Jékelyt itt akarom én rehabilitálni sok mellőzésért. Papp Tibor szerint a Kalotaszegi elégia giccs, a Szépjuhászné elégia is. De leszarom őket. Imrétől nem akarják a Húzd rá cigányt! – Megírom most, miket vettem be tőle, még kellene 2-3 vers, ha van új, ha nincs, ő írja meg, vagy elég, ha Maga megtudja tőle, mit akar még. Kérdezhetném tőle, de ha eddig nem jelentkeztem nála, most nem akarok, mert azt gondolhatná, hogy arról akarom tudósítani, hogy *élek*, s nem akarom, hogy görcsbe ránduljon. Tehát jelenleg bent van:

Kitérő
Hajnali káprázat (ezt és az elsőt is igen szeretem)
Bornemisza Péter
Őszi madár
Erdei vadak, égi madarak
Szüret múltán

Tehát: 2-3 vers és az együttes lista tőle kívánt sorrendje. Jó volna új. Úgy tudom, a hivatalosak nem emelnek vétót a kötet ellen. 500 oldalra rúgott közben. Ha rövidebb versekkel is, úgy akarom szerepeltetni, legalább címek szerint Imrét, mint Juhászt és Nagy Lacit. Ők a hosszú versek miatt úgyis többek lesznek. Lacitól a Gyöngyszoknya, a Vasárnap gyönyöre és a Forró szél imádata lesz a hosszúak közül. Ha lesz végleges címlista, elküldöm Magának.

A Távolodó arc és a Kívüled élek mellé jöhetne még egy új, lehetőleg 20 sornál nem több. Küldjön. Van egy-két hónap idő rá. A

Kutya is szép, inkább újat szeretnék, nem velem küszködőt. Jöjjön ez?

Rosszul esik egy-egy régi barát véleménye rólam. Talán tudja kire gondolok. Aki a maga barátságát azzal bizonyítja, hogy közben engem mocskol, gyönge ember. Mindenesetre semmit nem vétettem ellene, hogy távollétemben rugdossa az emlékemet. Ezek után a hozzá való barátságom is múlt időbe helyeződik. Az ő mocskával én soha senkit nem traktáltam, még Magát sem. Elfogadtam olyannak, amilyen. Sajnálom, hogy Maga meghallgatta ezeket a nemtudommilyen vádakat, köpéseket, rugdosást.

Bandi levelén kívül több mint egy hónapja semmi hír otthonról. A kiadó sem válaszolt néhány hivatalos „gyöngyszem" kérdésemre. László se. Senki se.

Szombat este, 2 óra után, éjfél után. Most folytatom. Jött Éva, elmondtam neki a Reims-i ügyet, úgyis látta a nyúzott képemen. Lejött a (olvashatatlan szó) jócskán. Igen kedves, és abszolút a bizalma bennem. Tudom, hogy Garától elkezd körözni az ügy, bár Éva nem találkozik vele, de vannak közös francia barátok. Szerinte Cécilenek most nem kell megmondani (holnap, vasárnap telefonál nekünk Virginiából), csak ijesztgetném (rettenetes, másodszor akarom ipszilonnal írni ezt a szót). Éva ma hozta egyébként Anna meghívólevelét. Amit régóta ígérgettem szegény kislánynak. Ó, ha jöhetne!

A Szajna parton voltunk órákig, csodálatos tavasz van. Itthon most olyan csönd, mint falun. Pedig 50 lépés a Bld. St. Michel, a Bld. St. Germain, és a Szajna-part. Autók zaja se jön a szobába. Csak kutyaugatás nincs, amitől szinte idilli lenne a csönd.

Otthon már szép lehet a kert. Talán már van aranyeső, a fekete vázában is, a kert végében is.

Tarbayval nem találkozott? Onnan már több mint 4000 forint jár, ha végigjátszották a Vackort. Bandinak fontos lenne megadnom a régi tartozást.

Nem kérdem, mert tudom, hogy jól van. Bár hosszan lenne így. Mindig.

Zsuzsa! Írjon, ha tud, ha van mondanivalója. Nagy szeretettel és könnyű szívvel gondolok magára. Magukra.

Pista

Jegyzetek

Kormos István leveleit többnyire kézzel írta, meglehetősen nagy betűkkel. Egy A 4-es lapon csupán 12-15 sor szerepelt, s a szöveget olykor nehéz kiolvasni.

A költő 1964. augusztus 3-án utazott el másodszor Párizsba. Már májusban elvált második feleségétől, s barátságot ajánlott neki. Ellentétben az első párizsi úttal, rendszeresen küldött neki leveleket, e sorban az itt közöltek a hatodik és a tizedik helyet foglalják el.

1965. január 1-ji levél

– Kormos 1964 decemberében költözött a Quartier Latin-be, a Hotel de la Gironde-ba, a Szajna közelébe.
– Bandi: Fodor András.
– *Távolodó arc*: Rab Zsuzsa búcsúverse Kormostól.
– Annus: Kormos Anna, aki 1965 augusztusában látogatta meg az apját Párizsban.
– Pali: Réz Pál.
– lemez: régi provenszál karácsonyi énekeket tartalmazott, karácsonyi ajándékként küldte.
– Simon: Simon István, a Kortárs főszerkesztője.
– Sztoján: Vujicsics D. Sztoján.
– Cipi, György: Ottlik Géza és felesége
– Keserű Ilona öccse: hetekig együtt lakott Kormossal egy előző szálláshelyen.

1965. IV.3.

– Reims: itt lakott Nagy Cécile húga, Éva a kisfiával.
– Bandi: Fodor András.
– Imre: Csanádi Imre, Rab Zsuzsa új férje.
– Rónay György Párizsban járt, többször találkozott Kormossal.
– lemez: a *Kopár sziget* c. japán film zenéje volt rajta.
– antológia: Kormos hosszú időn át szerkesztette a magyar költészet reprezentatív antológiáját. A Magyar Műhely tervezte kiadni, végül pénzhiány miatt nem jelent meg.
– Gara: Gara László, a magyar irodalom franciaországi fordítója, népszerűsítője.